

5. Качан С.П. Управління трудовими ресурсами : навч. посібн. / С.П. Качан, Д.Г. Шушпанов. – К. : Вид-во "Юридична книга", 2005. – 358 с.
6. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання : монографія / А.М. Колот. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 230 с.
7. Мостовий Г.І. Основні фактори формування трудового потенціалу / Г.І. Мостовий, Т.В. Світлична // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – № 1. – С. 128-131.
8. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами : навч. посібн. / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К. : Вид-во "Кондор", 2007. – 224 с.
9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка / Держ. служба статистики України. – К. : Вид-во "Август Трейд", 2011. – 560 с.
10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Ильчук Е.А., Заставна С.М. Особенности использования и оценка трудового потенциала предприятия сферы услуг

Рассмотрена методика формирования, использования и оценивания трудового потенциала предприятия сферы услуг на примере здравоохранения. Предложены направления усовершенствования процессов формирования и использования трудового потенциала предприятия в условиях выхода из кризиса.

Ключевые слова: трудовой потенциал, сфера услуг, оценка трудового потенциала, воспроизводство трудового потенциала.

Ichuk O.O., Zastavna S.M. Features of using and assessment of labor potential in enterprise service sphere

In article is describes methodology of formation, using and estimation of labor potential in enterprise service sphere on the example of health protection. It is suggested improvement directions of formation processes and using the labor potential of enterprise in overcoming crisis condition.

Keywords: labor potential, service sphere, assessment of labor potential, recreation of labor potential.

УДК 658.[153+114-022.51]:005.311.6:656

*Аспір. Х.І. Березовська¹ –
Львівський НУ ім. Івана Франка*

НЕОБХІДНІСТЬ "CASH-FLOW" АНАЛІЗУ В СИСТЕМІ ПОТОЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Висвітлено практичне значення необхідності процесу управління ліквідністю на підприємстві. Використовуючи теоретичну модель "Cash-Flow" аналізу, розроблено власну модель аналізу ліквідності досліджуваного підприємства та запропоновано рекомендації стосовно поточного планування. В основу дослідження взято дані діяльності реального підприємства, що займається продажем та сервісним обслуговуванням автомобілів.

Ключові слова: мале підприємництво, планування ліквідності, управління грошовими потоками, поточне планування, Free "Cash-Flow", овердрафт, фінансове регулювання.

Постановка проблеми. Ліквідність і платоспроможність є важливими показниками успішної діяльності підприємства. У сучасних умовах господарювання, коли у значній частини підприємств спостерігається дефіцит коштів, який спричиняє неплатоспроможність, що, своєю чергою, призводить до зростання боргів, банкрутства і ліквідації, важливе значення має дослідження

процесу управління грошовими потоками підприємства, оскільки саме вони становлять "базис необхідних ліквідних активів" на підприємстві. Тому на сучасному етапі економічних перетворень важливим є питання ефективного планування ліквідності та вдосконалення з цією метою існуючих підходів та методик. Раніше поняття ліквідності та платоспроможності досліджували лише в контексті наявності вільних коштів на рахунку в банку та у касі. З метою оптимізації таких активів було розроблено моделі (Баумоля, Міллера-Орра, Стоуна, Беранека). Поглиблене вивчення та детальний аналіз грошових потоків розпочався лише з середини ХХ ст. [1, с. 215-257].

На сьогодні у теорії та практиці вітчизняного фінансового менеджменту існують різні методики визначення рівня платоспроможності та ліквідності. Серед російських методик аналізу ліквідності та платоспроможності поширені методики А.Д. Шеремета та Р.С. Сайфуліна [2], В.В. Ковальова [3], Е.І. Уткіна [4], серед українських вчених: В.І. Іващенко і М.А. Блюха [5], а також методики, затверджені на законодавчому рівні. Наукові праці сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених [1-5] доводять, що процес формування умов забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства є важливою економічною проблемою, вирішення якої потребує удосконалення та розроблення сучасного методичного забезпечення та застосування в процесі поточного управління діяльністю малого підприємництва. Однак процес планування ліквідності має свої практичні особливості, тому не кожному з моделей можна застосувати для планування ліквідності на вітчизняних підприємствах.

Під плануванням та управлінням ліквідністю ми звикли розуміти планування та управління грошовими потоками. Тому постає об'єктивна необхідність розроблення такої спрощеної моделі, яка давала б змогу фінансисту відповісти на всі запитання, пов'язані з ефективним управлінням грошовими потоками на підприємстві. Такою моделлю, на нашу думку, є модель "Cash-Flow" аналізу.

Методика дослідження. Метою цієї наукової роботи є визначення системи показників платоспроможності та ліквідності досліджуваного підприємства за допомогою узагальнювальної моделі "Cash-Flow" у середовищі Excel. У роботі автор використовує дані фінансової та управлінської звітності, а також застосовує методи аналізу, синтезу і групування даних у середовищі Excel.

Результати дослідження. Вихідним джерелом для прийняття рішень ліквідності підприємства є показник "Cash-Flow" (грошовий потік від діяльності). Виникнення терміна "грошові потоки" ("Cash-Flow"), що має англосаксонське походження, пов'язують з дослідженнями В. Бівера (Beaver W.) в галузі руху грошових коштів для визначення імовірності загрози банкрутства. Так, під час проведення діагностики фінансового стану підприємства особливої уваги потребує аналіз стану і тенденцій генерування грошових потоків, оскільки саме фактичні обсяги надходження та витрачання коштів визначають платоспроможність підприємства, тобто впливають на величину заборгованості та на ймовірність збанкрутувати [6, с. 71-120].

Можна стверджувати, що сьогодні не існує жодної організації – будь то фінансовий інститут, банк, інвестиційний фонд, промислове підприємство

¹ Наук. керівник: доц. В.М. Кміть, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

або консультативна фірма, що діють в умовах ринкової економіки, що не використовують аналіз "Cash-Flow" у своїй інвестиційній діяльності. Це пов'язано з тим, що аналіз грошових потоків лежить в основі "класичних" методів інвестиційного аналізу і використовується в найбільш відомих методиках планування й оцінювання ефективності інвестиційних проектів (наприклад у "COMFAR" UNIDO) [6, с. 71-125].

Показник "Cash-Flow" почали використовувати в 50-х роках ХХ ст. американські аналітики під час аналізу цінних паперів та звітності підприємств. Чистий рух грошових коштів внаслідок операційної діяльності прийнято позначати як операційний "Cash-Flow", чистий рух коштів від інвестиційної діяльності – як інвестиційний "Cash-Flow". Чистий "Cash-Flow" по підприємству за звітний період розраховується як арифметична сума "Cash-Flow" від усіх видів діяльності. Він дорівнюватиме приросту грошових коштів та їх еквівалентів за означений період.

Основою розрахунку загального "Cash-Flow" є операційний "Cash-Flow", який характеризує величину чистих грошових потоків, що утворюються внаслідок операційної діяльності, тобто частину виручки від реалізації, яка залишається в розпорядженні підприємства в певному періоді після здійснення всіх грошових видатків операційного характеру. Базу для визначення "Cash-Flow" від операційної діяльності утворюють дані звіту про фінансові результати (про прибутки і збитки) та баланс підприємства. Серед економістів дотепер немає єдності щодо методології визначення "Cash-Flow". На практиці поширення набули два основні методи розрахунку "Cash-Flow" від операційної діяльності: прямий та непрямий методи [2, с. 115-130].

Прямий метод, під час використання якого чистий грошовий потік ("Cash-Flow") від операційної діяльності розраховується як різниця між вхідними та вихідними грошовими потоками, що мають безпосереднє відношення до операційної діяльності підприємства. До вхідних грошових потоків належать: грошові надходження від продажу товарів, виконання робіт (послуг) у звітному періоді; погашення дебіторської заборгованості; інші грошові надходження від операційної діяльності (від реалізації оборотних активів, операційної оренди активів тощо). До вихідних грошових потоків належать грошові видатки на покриття витрат, які включаються у собівартість продукції, адміністративних витрат, витрат на збут, інших витрат у рамках операційної діяльності, а також податки на прибуток та проценти за користування позичками [2, с. 115-120].

Непрямий метод. Вихідною величиною під час використання цього методу є фінансові результати від операційної діяльності. Здійснюється зворотний до прямого методу розрахунку: операційні прибутки (збитки) коригуються на статті доходів (зменшуються) і витрат (збільшуються), які не впливають на обсяг грошових засобів (амортизація, забезпечення наступних витрат і платежів), а також на суму змін в оборотних активах та поточних зобов'язань, що пов'язані з рухом коштів у рамках операційної діяльності та сплатою процентів за користування позичками [2, с. 120-130].

Якщо операційний "Cash-Flow" скоригувати на позитивний (негативний) "Cash-Flow" від інвестиційної діяльності, то ми отримаємо так званий

Free (незалежний) "Cash-Flow", який характеризує здатність підприємства забезпечити операційну діяльність та планові інвестиції за рахунок внутрішніх фінансових джерел (незалежно від зовнішнього фінансування). Від'ємне значення Free "Cash-Flow" показує, що для здійснення запланованих видатків підприємство має потребу в зовнішньому фінансуванні, що виникає внаслідок дефіциту внутрішніх джерел фінансування. Позитивне значення Free "Cash-Flow" свідчить про наявність надлишку коштів, які можуть бути використані для таких цілей: виплата дивідендів; погашення банківських позичок; викуп власних корпоративних прав.

Теперішня вартість очікуваного майбутнього Free "Cash-Flow" може використовуватися як критерій оцінювання вартості підприємства в рамках концепції максимізації доходів власників (SVK). Вважають, що цей показник швидше і виразніше сигналізує про негативний розвиток, ніж показники прибутковості [4, с. 97-118]. До основних показників "Cash-Flow", які розраховуються в теорії, належать такі:

1. *Показник тривалості погашення заборгованості*. Визначається шляхом ділення позичкового капіталу нетто (зменшеного на суму грошових коштів, їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та чистої реалізаційної вартості поточної дебіторської заборгованості) [2, с. 100-101] на "Cash-Flow" (операційний). Під позичковим капіталом розуміють усі зобов'язання підприємства: короткотермінові, довготермінові, забезпечення наступних витрат і платежів тощо. Слугує індикатором спроможності підприємства за рахунок власних ресурсів виконувати свої зобов'язання. Показує скільки років (чи періодів) підприємству потрібно (за цього рівня операційного "Cash-Flow"), щоб розрахуватися зі своїми боргами за рахунок результатів операційної діяльності. Якщо тривалість погашення заборгованості становить 1-3 роки, то це нормальна ситуація з погляду перспектив виконання підприємством своїх зобов'язань; 4-5 років – задовільна; понад 5 років – незадовільна [3, с. 228-230]. Для підприємств торгівлі розрахунок цього показника має свої особливості: ефективна заборгованість у такому разі може зменшуватися на величину запасів товарів на складі (якщо вони є ліквідними).
2. *Показник обернено пропорційний до тривалості погашення заборгованості*. Відношення "Cash-Flow" до заборгованості (нетто). Показує здатність підприємства розрахуватися зі своїми боргами за рахунок грошових надходжень від операційної діяльності.
3. *Чиста "Cash-Flow"-маржа, %*: показник відношення "Cash-Flow" (операційного) до обороту від реалізації продукції. Характеризує величину "Cash-Flow", яка припадає на одиницю обороту від реалізації. Показує скільки процентів виручки від реалізації залишається на підприємстві після здійснення всіх платежів у рамках операційної діяльності.
4. *Показник відношення "Cash-Flow" до власного капіталу*. Показує чистий грошовий потік на одиницю власного капіталу [5, с. 119-140].

На практиці показник "Cash-Flow" ми розраховуємо зовсім по-іншому. Варто зазначити, що жоден із зазначених вище методів розрахунку "Cash-Flow", який описує теорія не дає необхідної фінансисту відповіді на питання – чи достатньо у підприємства вільних активів для подальшого продовження діяльності на ринку. Під поняттям вільні активи розуміємо переду-

сім грошові кошти, без яких підприємство не буде життєздатною одиницею порівняно з конкурентами.

Аналізуючи теоретичні методи, постає проблема недостовірності даних аналізу, що пов'язана з часом, оскільки ми не можемо за звітними даними, які подають раз на квартал, давати правдиву інформацію стосовно платоспроможності та фінансової стійкості підприємства кожного дня або напикінці кожного тижня. Такий аналіз, на мою думку, є не реальним.

Розглянемо як на практиці фінансисти здійснюють розрахунок цього показника, беручи до уваги практичні дані Товариства з обмеженою відповідальністю "Трістар Авто Еліт", що знаходиться у м. Львів та займається продажем та сервісним обслуговуванням автомобілів преміум брендів: Land Rover, Volvo. Наш алгоритм буде стосуватися розрахунку показника *Free "Cash-Flow"*. Для аналізу взято дані банківських виписок по трьох розрахункових рахунках підприємства, що займається продажем та сервісним обслуговуванням автомобілів.

З огляду наведених у таблиці даних, очевидним є те, що автором розробив власний алгоритм розрахунку показника *Free "Cash-Flow"*, цей метод є реальним і дає змогу відповісти на запитання: чи є платоспроможним та ліквідним підприємство сьогодні, чи має необхідний запас коштів на завтра та чи зможе воно безперервно працювати наступного місяця. На перший погляд цифри у табл. 1 нічого не говорять, але для справжнього фінансиста кожна цифра з таблиці – це показник, на підставі якого можна охарактеризувати діяльність підприємства.

Алгоритм розрахунку показника *Free "Cash-Flow"* нагадує прямий метод, однак відмінністю є те, що він базується не на даних фінансової звітності, а на банківських виписках. У таблиці згруповано інформацію з трьох банківських рахунків. Розрахунок розпочинається з визначення сальдо на початок дня, тобто залишку коштів у кожному з рахунків. У додатку бачимо, що воно є від'ємним, це дає можливість фінансисту стверджувати, що підприємство користується овердрафтом. Загальні надходження складаються з надходжень від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. В операційну діяльність включаємо готівкові та безготівкові надходження, а також взаємозалік. Таке розмежування необхідне фінансисту не просто так, а для аналізу того, з яких джерел найшвидше надійде необхідна кількість коштів на першочергові витрати.

З огляду даних таблиці, в середньому за місяць на рахунок підприємства надходить 260 000 грн готівкою та 7 140 350 грн по перерахунку, а це дає змогу спланувати майбутні витрати. Тобто ми бачимо, що ці, на перший погляд, незрозумілі цифри дають необхідну інформацію для прогнозу майбутніх надходжень та витрат. Для повного розуміння надходжень роз'яснимо, що взаємозалік – це перерахунок коштів з одного рахунку підприємства на інший, як бачимо – сума однакова як у надходженнях, так і у витратах, це очевидно з додатку. Показник надходжень від фінансової діяльності дає можливість фінансисту стверджувати про те, що це підприємство часто користується кредитами, тобто у січні, березні, квітні, червні та липні на його рахунок надійшли кредитні кошти, а це, у свою чергою, призвело до значних фінансових витрат.

Табл. 1. Алгоритм розрахунку показника "Free Cash Flow"

Показники	Місяці							Всього: За рік
	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	
Сальдо на рахунок на початок дня	-563 836,40	-595 450,20	-518 779,00	-581 677,58	-567 570,16	-587 425,75	-598 052,74	-563 836,40
Прихід всього	7 372 764	8 707 605	14 672 438	50 387 879	9 916 416	7 852 431	9 256 202	108 165 734
Прихід від операційної діяльності	6 319 264	8 021 105	12 891 587	27 916 579	9 911 429	6 758 389	7 791 798	79 610 151
Готівка Всього	215 437	341 470	330 151	95 408	515 357	209 419	99 286	1 806 528
Безготівка всього	6 103 827	7 679 636	12 561 436	27 821 171	9 396 072	6 548 970	7 692 511	77 803 623
Взаємозалік	826 500	686 500	627 851	406 000	4 987	968 042	1 459 304	4 979 184
Прихід від фінансової діяльності	227 000	0	1 153 000	22 065 300	0	126 000	5 100	23 576 400
Прихід від інвестиційної діяльності	0	0	0	0	0	0	0	0
Розхід всього	7 404 378	8 210 842	14 742 157	50 369 291	9 947 372	7 862 466	9 091 012	107 627 518
Оплата за товар	5 718 992	6 302 731	12 979 050	5 892 637	9 125 722	6 147 456	7 004 712	53 171 300
Транспортні витрати на товар	5 278	12 858	13 247	4 038	13 733	5 264	25 596	80 014
Взаємозалік	826 500	686 500	627 851	406 000	16 187	968 042	1 459 304	4 990 384
Операційні витрати	482 597	410 599	517 695	507 095	358 594	388 898	489 882	3 155 360
Фінансові витрати	368 011	758 951	450 943	43 377 843	373 457	187 954	105 399	45 622 557
Інвестиційні витрати	3 000	39 202	153 371	181 679	59 680	164 853	6 118	607 904
Сальдо на рахунок на кінець дня	-595 450,23	-98 686,80	-581 647,20	-563 090,08	-587 325,75	-597 461,31	-432 863,04	-25 620,02

* Розроблено автором на підставі даних банківських виписок ТзОВ "Трістар Авто Еліт" (м. Львів)

Окрім цього, аналізуючи дані квітня 2012 р., можна стверджувати, що підприємство здійснювало перефінансування, оскільки отримало 22 065 300 грн, кредитних коштів та зазнало 43 377 843 грн, фінансових витрат.

Отже, така модель дає відповідь на досить важливі для підприємства запитання. Також варто зазначити, що розмежування готівкових та безготівкових надходжень спричинене певною мірою і організаційними особливостями. Підприємство здійснює продаж автомобілів як за готівку, так і по перерахунку, тому необхідним постає питання аналізу щоденних надходжень від роботи центрів фінансової відповідальності: салонів з продажу авто та станцій технічного обслуговування. А також того, хто з них працює ефективніше та забезпечує щоденне стабільне джерело надходжень. Отож, таке розмежування надходжень дає змогу фінансисту визначити – у якому банку буде дешевшим розрахунково-касове обслуговування. Це можна простежувати під час порівняння сум надходжень на поточні рахунки з комісією за розрахунково-касове обслуговування по кожному з рахунків підприємства.

Слідуючи далі алгоритму розрахунку, від усіх надходжень віднімаємо всі витрати: спочатку загальні операційні, потім фінансові та інвестиційні. До загальних операційних відносимо оплату за товар (тобто за автомобілі та запчастини до них), транспортні витрати, взаємозалік та операційні витрати, що не безпосередньо, а опосередковано пов'язані з операційною діяльністю.

Аналізуючи показники надходжень по перерахунку та оплати за товар, згідно з цією моделлю, можна приблизно розрахувати операційну маржу, оскільки безготівкові надходження – це оплата за автомобілі та надання послуг станцій технічного обслуговування, а безготівкові витрати – це передплата за автомобілі та запчастини до них імпортеру. Як бачимо, у березні, травні та червні підприємство практично "проїло" всі надходження. Окрім цього, очевидним є те, що частка операційних витрат у загальних витратах, порівняно з фінансовими, є доволі великою, це свідчить про значну кількість персоналу та витрат на його утримання. Згідно з даними штатного розпису товариства на IV квартал 2012 р., на підприємстві офіційно зареєстровано 96 працівників.

Аналізуючи показники запропонованої моделі *Free "Cash-Flow"*, можна стверджувати, що це підприємство не життєздатне без кредитних коштів, доволі велику частку у витратах становлять операційні та фінансові, що є недопустимим при низькій націнці на товар та високих закупівельних цінах. Тому, як висновок, з даних цієї моделі можна стверджувати, що підприємство буде існувати доти, поки банки фінансуватимуть його кредитними коштами, це є очевидним з від'ємного залишку сальдо на кінець аналізованого періоду. Товариство практично не виходить з овердрафту. Отже, йому необхідно переглянути стратегічну та поточну політику: політику продажів, покращити сервісно-технічне обслуговування або ж докорінно змінити "ринкову нішу" на більш рентабельну, оскільки пропозиція цього товару не має необхідної кількості попиту на ринку.

Висновки. Функціонування підприємства – це складний динамічний процес, що є результатом неперервного циклічного руху грошових коштів. Необхідність в контролі та економічному аналізі грошових потоків на підприємствах зумовлена існуванням практичних потреб фінансового управління

ня, що є на рівні проблеми виживання окремих підприємств, галузей і виходу із кризового стану економічної системи загалом.

Вирішення цих проблем передбачає розроблення спрощених моделей впливу на процеси акумуляції грошових коштів, їх використання та перерозподіл з метою збалансування фінансово-господарської діяльності підприємства. Такий вплив можна здійснити лише з допомогою ефективної моделі аналізу планування коштів, розподілу та їхнього використання: такою моделлю ми вважаємо модель *"Cash-Flow"* аналізу. Основною метою цього аналізу є виявлення рівня достатності формування коштів, ефективності їхнього використання, а також збалансованості позитивного і негативного грошових потоків підприємства як за обсягом, так і в часі.

З допомогою розробленої власної моделі *"Cash-Flow"* аналізу ми визначили основні проблеми в управлінні грошовими потоками досліджуваного підприємства та надали практичні рекомендації стосовно виходу з кризового стану. Однак, враховуючи тенденції зниження продажу автомобілів на світовому ринку автомобільної промисловості, важко стверджувати чи підприємству вдасться так легко це зробити.

Література

1. Ядгаров Я.С. История экономических учений / Я.С. Ядгаров. – Изд. 4-ое, [перераб. и доп.], – М.: Изд-во "ИНФРА-М", 2005. – 480 с.
2. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М.: Изд-во "ИНФРА-М", 2008. – 208 с.
3. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. – М.: Изд-во "Проспект", 2000. – 424 с.
4. Болюх М.А. Экономический анализ хозяйственной деятельности / М.А. Болюх, В.И. Иващенко. – К.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2001. – 204 с.
5. Уткин Э.И. Финансовый менеджмент: учебник [для студ. ВУЗов] / Э.И. Уткин. – М.: Изд-во "Зеркало", 2001. – 272 с.
6. Beaver W.H. Financial ratios as predictors of failure, *Empyreal Research in Accounting: Selected Studies* / W.H Beaver // Supplement to *Journal Accounting Research* 4. – 1966. – Pp. 71-127.

Березовская Х.И. Необходимость "Cash-Flow" анализа в системе текущего управления деятельностью малого предпринимательства

Отражено практическое значение необходимости процесса управления ликвидностью на предприятии. Используя теоретическую модель "Cash-flow" анализа, разработана собственная модель анализа ликвидности исследуемого предприятия и предложен ряд рекомендаций относительно текущего планирования. В основу исследования взяты данные деятельности реального предприятия, которое занимается продажей и сервисным обслуживанием автомобилей.

Ключевые слова: малое предпринимательство, планирование ликвидности, управления денежными потоками, текущее планирование, Free "Cash-flow", овердрафт, финансовое регулирование.

Berezovska Ch.I. Necessity of "Cash-Flow" analysis in the system of management current activity of small enterprise

In the article author reflect the practical value of necessity management liquidity process on the enterprise. Using the theoretical model of "Cash-flow" analysis author create the own model of analysis liquidity of the probed enterprise and offered the row of recommendations in relation to the current planning. Information of activity of the real enterprise which is engaged in a sale and service of cars is taken in to basis of research.

Keywords: small enterprise, planning of liquidity, management money streams, current planning, Free "Cash-flow", overdraught, financial adjusting.